

7. Кочур Г. Третє відлуння: Поетичні переклади / Вступ. слово І. М. Дзюби; Передм. М. О. Новикової. – К., 2008. – 669 с.
8. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К., 2007. – Т. 1. – 608 с.; Т. 2. – 624 с.
9. Мала філологічна енциклопедія / Уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К., 2007. – 478 с.
10. Мірошніченко М. Око: Поезії. – К., 1989. – 143 с.
11. Мірошніченко М. Слово долі і доля слова // Брами Сходу: Золоті сторінки кримськотатарської поезії у перекладі Миколи Мірошніченка з додатком статей про її творців. – К., 2004. – С. 142–155.
12. Мойсієнко А. Вибране: Поезії і переклади / Передм. акад. М. Г. Жулинського. – К., 2006. – 528 с.
13. Мойсієнко А. Мова як світ світів. Поетика текстових структур. – Умань, 2008. – 280 с.
14. Мойсієнко А. Традиції модерну і модерн традицій / Ред.-упоряд. проф. Ю. Ковалів. – Ужгород, 2001. – 80 с.
15. На нашій, не своїй землі: Антол. різномовн. поезії України / Упоряд. А. К. Мойсієнко. – К., 1996. – Кн. 3. – 429 с.
16. Славинський М. “Самим собою стати..” // Президентський вісник. – 2000. – № 12 (12–18 верес.).
17. Словник синонімів української мови: У 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К., 1999–2000. – Т. 2. – 960 с.
18. Соболь В. Ця “Серцем прикрита земля” // Літературна Україна. – 2009. – № 28 (3 вересня).
19. Шахноєзія. Хорхе Луїс Борхес. – Ораціо Аміл Мейлан / З ісп. перекл. В. Капуста і М. Лябах // Всесвіт. – 2009. – № 7–8. – С. 56–61.

М. Суми

Ніна Козачук

ВАЛЕРІЙ ШЕВЧУК ЯК ГЕРОЙ ТВОРІВ ВОЛОДИМИРА ДАНИЛЕНКА

У статті розкривається образ Валерія Шевчука у прозових творах Володимира Даниленка “Сливова кісточка”, “Дзеньки-бреньки”, “Усипальня для тарганів”, “Кохання в стилі бароко”. Він постає в кількох символічних проєкціях: самотника-книжника; українського письменника, дослідника й послідовника Г. Сковороди; героя-провидця, здатного розпізнати людину з першого погляду, шанувальника жінок, а також визнаного класика й улюбленця житомирян. Популяризує В. Даниленко й Шевчукових героїв, які стають упізнаваними й не потребують особливих коментарів. А гумор і пародія, до яких удається автор, тільки глибше розкривають цей нетиповий, своєрідний образ і роблять його більш схожим на оригінал.

Ключові слова: іронія, пародія, стилізація, “житомирська прозова школа”.

Nina Kozachuk. Valeriy Shevchuk as a protagonist of Volodymyr Danylenko's prose

The paper analyses Valeriy Shevchuk's figure in the prose works by Volodymyr Danylenko, namely in “The Plum Stone”, “Ding-a-Dong”, “Burial Vault for Cockroaches”, and “Love in Baroque Style”. The writer's figure takes on different symbolic projections, firstly that of a secluded bibliophile, then of a Ukrainian writer, a critic and a follower of Hryhoriy Skovoroda; of a visionary who is able to discern people at first glance; of a womanizer and, finally, of a recognized classic and a favourite of Zhytomyr residents. V. Danylenko also popularizes some of Shevchuk's characters which thus become recognizable and don't ask for detailed commentaries. Humor and parody, to which the author resigns, add to the depth of this non-typical and distinctive character, therefore emphasizing its resemblance to the original.

Key words: irony, parody, pastiche, ‘Zhytomyr prose school’.

У сучасній українській літературі чільне місце посідає творчість Володимира Даниленка, його доволі різноманітна проза. Це неоготичні оповідання, експериментальний твір “Дзеньки-бреньки”, неомодерна повість “Усипальня для тарганів”, сатиричний роман “Газели бідного Ремзі”, детективний роман “Кохання в стилі бароко”. Його творчості присвячено літературознавчі розвідки та критичні публікації І. Бабич [1], П. Білоуса [2], В. Габора [3], І. Долженкової [7], Н. Зборовської [8,9], Г. Лобановської [11,12], Я. Поліщука

[13], В. Терлецького [14], В.Шнайдера [17,18]. Оскільки В. Даниленко належить до “житомирської прозової школи”, особливо цікаве звернення до образу її засновника – Валерія Шевчука. Сам Вал. Шевчук на науковій конференції в Житомирі, присвяченій сімдесятиріччю його творчості, назвав інтерес В.Даниленка до нього як персонажа літературною грою.

Уперше знаходимо образ Вал. Шевчука в оповіданні “Слива кісточка”. Тут головний герой Пустовіт відвідує букіністичну крамничку, куди заходить Вал. Шевчук: “Гортаючи старовинне видання, Пустовіт відчув, що за його спиною хтось сопе і дихає холодом. Він здригнувся і повернув голову. За ним стояв Валерій Шевчук і кризь грубі скельця окулярів рачиними очима обмацував книжкові полиці. Пустовіта він не бачив, наче той був книжковою міллю. Відразу біля Шевчука виросла купа книжок, які він змусив спакувати і з пакунком під пахвою посунув геть. У дверях Шевчук зіштовхнувся з Колодюком. Якусь мить вони глипали один на одного, Колодюк пробурмотів шанобливе вітання, а Шевчук сердито засопів і грюкнув дверима” [6, 104]. Як бачимо, подається образ справжнього письменника-книжника, котрий швидко віднаходить у магазині потрібні твори, не звертаючи уваги на інших відвідувачів. Заглиблений у власний світ, герой не радіє шанобливому вітання Колодюка, оскільки це перервало його медитації чи відчуття близької насолоди спілкування із книжками, що розпочалось уже в книгарні.

Цікава й реакція Пустовіта на побачене: коли ледь не зіштовхнулись Шевчук і Колодюк, він іронізує: “Краще б побуцались <...>, тоді б твоя гуля, принаймні, ввійшла в історію літератури” [6, 104].

Як бачимо, В. Даниленко з легким гумором загострює увагу читача на двох моментах: показі зосередженості свого героя на власному книжковому світі й водночас байдужості до людей, які стоять на перешкоді цьому спілкуванню. Водночас автор наголошує: усе, пов’язане з Валерієм Шевчуком, увійде в історію. До того ж письменник натякає не лише на величність постаті Вал. Шевчука, а й на започатковану ним традицію вишукувати цікаві випадки із життя письменників (маємо на увазі книжку “З вершин та низин”), яку успішно продовжує сам В. Даниленко “Лісорубі у пустелі: Письменник і літературний процес”.

Зазначимо також, що Пустовіт дуже нагадує героїв-одинаків Вал. Шевчука (наприклад, козопаса Івана Шевчука (“Дім на горі”), Семена Затворного (“На полі смиренному”), Юрія Чорного (“Камінна луна”), Підгаєцького (“Двое на березі”), де через пристрасть героїв до книжок псуються їхні стосунки із жінками. І тут знову: останньою краплею в розлученні Пустовіта стає нищення книжки, і не кого-небудь, а знову ж таки Валерія Шевчука: “Його дратувало, що Люда загортає сторінки, а в Шевчукових “Птахах із невидимого острова” гелевою ручкою на берегах записала рецепт торта “Чорний пудель” [6, 106].

Можемо стверджувати, що В. Даниленко застосовує принцип “клаптикової ковдри” – “із шматочків, уламків, фрагментів створювати щось нове й цілісне” [4, 128]. Автор використовує не лише образ Вал. Шевчука, а і його героїв, “будівельним матеріалом” стають стилізація чи приховані цитування відомих творів.

Далі Вал. Шевчука згадано в розмові Колодюка з Пустовітом: “Бачив сьогодні Шевчука? Це справжній книжник, скупий, як сто жидів. Якось я хотів позичити в нього томик Домонтовича, то він почервонів і, посмоктуючи люльку, сказав: “Я вже в тому віці, молодий чоловіче, коли книжками не розкидаються. Ви можете взяти щось із моєї колекції і не повернути, а я вже того не переживу, бо книжки – це як коханки, але якщо з деякими коханками розстаєшся з

полегшенням, то розставання з дорогою книжкою – то велика втрата, – зітхнув він, – велика...” [6, 107-108].

Як бачимо, яскравішого за Шевчукове поцінування книжок не щастить відшукати навіть В. Даниленкові. Тому можемо говорити про образ письменника, що стає символом книжника-колекціонера.

В експериментальному творі “Дзеньки-бреньки”, жанрово означеному автором як “тошо”, В. Даниленко не обминув увагою жодного відомого письменника. Закономірно, що тут змальовано й Вал. Шевчука: “Біля Сквороди сидів Валерій Шевчук, підсипав салат олів’є, мовчав і закохано дивився на нього” [6, 174]. У цьому випадку автор акцентує на його захопленні медієвістикою, а особливо творчістю Г. Сквороди, що найповніше відбилось у його ґрунтовній праці “Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Г. Скворода сучасними очима”.

Комічне зауваження Вал. Шевчука щодо відсутності В. Дрозда (“Знову полетів у ирій <...>, мабуть, у Коктебель” [6, 174]) розкриває вміння засновника “житомирської прозової школи” іронізувати, використовуючи алюзії. У наступній сцені (кепкування із традиційного російського сьорбання за чаєм) для В. Даниленка митець стає шанувальником усього українського, переданого у спадок від Г. Сквороди: “Як московська бариня”, – невдоволено засопів Шевчук, подивився на Сквороду, зітхнув і підсунув житомирську печеню” [6, 174].

В “Усипальні для тарганів” образ Вал. Шевчука відсутній, натомість згадуються герої його казки “Панна Квітів”: “А Панни Квітів нема, сумно мовила Тая, – її з’в Котило” [6, 239]. У такій алюзії В. Даниленко “програмує” майбутнє Таї, адже вона, як і беззахисна героїня Вал. Шевчука, загине, оскільки не має майбутнього у хворому суспільстві.

Ще один яскравий образ митця знаходимо в романі В. Даниленка “Кохання в стилі бароко”. Головний герой Колядевич привозить Юлію Маринчук до Житомира, де вони “вражені дивним почетом, що рухався за поважним чоловіком в окулярах”. Колядевич пояснює, що це “місцева знаменитість – Валерій Шевчук” [5, 114]. Далі архітектор називає героїв, котрі супроводжують письменника: тут і козопас Іван (“Дім на горі”), і горбунка Зоя з однойменного твору, Місяцева Зозулька (“Місяцева зозулька із ластів’ячого гнізда”), Рая-Чортиця (“Чортиця”), Віталік Волошинський (“Стежка у траві”), Лаврентій (“На полі смиренному”), Гальшка (“Птахи з невидимого острова”), панотець із Гапонівки (“Сповідь”), старий Підгаєцький (“Двоє на березі”) та ін. Завважмо, що це найяскравіші образи, створені Вал. Шевчуком. Далі В. Даниленко передає діалог Шевчука з Меланкою, котра вихваляється своєю відьомською силою. Тут автор частково цитує розмову, що відбулася між Меланкою й паном Долинським (з оповідання “Відьма”, що входить до другої частини роману-балади “Дім на горі”).

Отже, В. Даниленко використовує явище центону (уведення до основного тексту фрагментів твору іншого автора) і замінює образ Долинського Шевчуком. Водночас із тонким гумором наголошує на тому, що сам письменник не знає досконало власних героїв, тому й прагне їх пізнати краще. Кожен персонаж, створений автором, розвивається далі: читач бачить його по-своєму, проектує наступні дії, особливо якщо використовується прийом відкритого фіналу, що характерне для багатьох творів Вал. Шевчука. Таке гумористичне змалювання героя втілює ідею невіддільності прозаїка від створених ним персонажів, кожен з яких отримав частку душі самого автора, окремі його риси, думки. Отже, образ Валерія Шевчука – символ корінного житомирця, улюбленця городян.

Порівняймо:

У Вал. Шевчука	у В.Даниленка
<p>– Ти справді відьма? – спитав суворо Долинський.</p> <p>Вона хвацько мотнула головою, і він помилувався відчайдушними вогниками, що спалахнули в її зорі.</p> <p>– А що вмєш робити?</p> <p>– Все, ваша милосте, – сміливо відказала дівчина, і пан Твардовський задоволено засміявся. – Можу напустити мор, позбавити ваших корів молока, я вчена й можу бути від корів, гусей, кіз, риби, гаддя, бджіл та грибів. Можу наслати град, що виб'є панові посіви, й наслати на пана жаб. А ще можу попортити ваші коні, корови, кури й пси, – вона раптом усміхнулася до князя радісно й просто. Він не витримав тої всмішки й відповів їй такою ж <...>.</p> <p>– То ти приїхала насилати на мої ниви град і вбивати мої корови? – спитав весело він.</p> <p>– Отакої! – відказала Меланка <...>. – Але коли хочете, пане, я вам це зроблю...</p> <p>– Ну-ну! – спохмурнів Долинський [15, 269].</p>	<p>“Ти справді відьма?” – суворо запитав Меланку Шевчук.</p> <p>Вона хвацько мотнула головою.</p> <p>“А що вмєш робити?”</p> <p>“Я можу наслати град, що виб'є панові посіви, й наслати на пана жаб. А ще можу попортити ваші коні, корови, кури і пси”, – відповіла Меланка.</p> <p>“Нема в мене ні корів, ні коней, ні псів”, – буркнув Шевчук.</p> <p>“То можу зробити, що вас назавжди віднадить від жінок”.</p> <p>“Но-но!” – прикрикнув на неї Шевчук” [5, 115].</p>

В іншому випадку В. Даниленко використовує стилізацію мови Вал. Шевчука, передаючи думки одного з його героїв – старого Підгаєцького (повість-діптих “Двоє на березі”):

У Вал. Шевчука	у В.Даниленка
<p>“І все навколо раптом стало йому незнайоме, все нове й змінене, бо майже не належав до цих вулиць та хідників. Всі ці люди, що пропливали повз нього, були з іншої часової площини, може, тому за ті кілька хвилин, які витратив, щоб перейти з одного кінця вулиці в інший, не зустрів жодного ровесника – все молоді, рухливі й бадьорі. Але не дивувався. Зорив на дівчат і не міг намілуватися, такі вони гарні й розкішні. Думав, що ці дівчата істоти особливі, що існують вони позачасово: завжди однакові, ясні і привабливі. Колись хлопцем він тішився, що доростає до них, дорослих і таємничих. Тільки на короткий час став їхнім ровесником (“П'ять років, – пробурмотів він. – Лише п'ять років був я їхнім ровесником”), а тоді знов почав віддалятися, і так тривало до сьогодні. Вони ж були хитрюги, ті дівчата: змінювали одягу, зачіски і взуття, наче хотіли приховати оцю чарівну свою позачасовість, але й дурному вдається розгадати їхню наївну гру” [16, 164-165].</p>	<p>“Який незбагненний цей світ, – скрушно зітхнув старий Підгаєцький. – Все життя я спостерігаю за цими налитими соком дівками, які з викликом гарцюють бульваром. Колись я думав, що для них малий, а зараз, що я вже для них старий, – і з відчаю вигукнув: – Ми старіємо, а дівчата на житомирському бульварі завжди молоді” [5, 117].</p>

Як бачимо, у наведених цитатах суть залишається такою ж: літній чоловік із гіркою думкою про дівчат. Але Підгаєцький Вал. Шевчука розмірковує по-бароковому розлого, пишномовно, по-книжному; а Підгаєцький В. Даниленка – більш модернізований, навіть виголошує в кінці афоризм, який схвалює і сам Шевчук-герой: “Шевчук з ним погодився” [5, 116].

Письменник іде й розмовляє зі своїми героями аж до власного дому, у короткому описі якого вгадується батьківська хата Вал. Шевчука: “Дивна процесія пройшла до крайньої хати біля прудкої засміченої Кам’янки <...> Колядевич і Маринчук потоптали біля хвіртки старого будинку, де заворушилась фіранка і через деякий час на ганок вийшов Шевчук” [5, 117]. Усі персонажі разом із козами й вертепниками помістились у невеличкій хаті, але коли туди намірились зайти ще Колядевич і Маринчук, Шевчук їх виганяє: “Ідіть звідси. Я вас не знаю”, – буркнув він і сердито грюкнув дверима” [5, 117]. Письменник відділив їх від своїх героїв, свого світу як чужих, а можливо, й небезпечних. До того ж Юлія Маринчук, як виявиться в кінці твору, – це персоніфікований образ смерті. Тому Шевчук як герой твору виступає провидцем і відштовхує фатальну жінку, чого Колядевич зробити не зміг. Персонажі В. Даниленка, хоч і запозичені із творів Вал. Шевчука, змальовані в іншому, іронічному плані, тому набувають нових рис. Для характеристики одних автор добирає влучні епітети (“блязнуватий Віталік Волошинський”, “сміхотлива Гальшка”), найвідоміші не потребують додаткової інформації (“зайшли Рая, горбунка Зоя”), а окремі яскраві постаті отримують нове життя в романі “Кохання в стилі бароко”: “Зайшли <...> Місяцева Зозулька, просовуючи в двері величезні груди, щоб не зачепити якогось бутля, панотець з Гапонівки зі своєю паніматкою, що хрестилась, озираючись на всі боки, останніми зайшли під ручку пан Твардовський з Меланкою” [5, 117]. Звернення до іронії, типове для модерністів, розширює можливості В. Даниленка для нового розкриття вже знаних персонажів: іронія модерністів – це іронія, яка “охоплює все: особистість та історію, Бога і смерть, високі почуття і загально визнані цінності”, даючи усвідомлення не лише мінливості світу, а й “розщеплення” власної свідомості, несталою власною “я”, яке дедалі частіше користується масками. Іронія стає способом завуальовано висловити свої переконання чи підсвідомі бажання, натякнути на них і водночас мати змогу будь-якої миті відмовитися від сказаного” [10, 68].

Отже, у творчості В. Даниленка Валерій Шевчук хоч і не стає головним героєм, але доволі популярний, адже з’являється в різних творах, зокрема в оповіданні “Сливова кісточка”, у повісті “Дзеньки-бреньки” й романі “Кохання в стилі бароко”. Як герой Валерій Шевчук постає в кількох символічних проєкціях: самітника-книжника; українського письменника, літературознавця, дослідника й послідовника Г. Сковороди; героя-провидця, здатного розпізнати людину з першого погляду, шанувальника жінок, визнаного класика й улюбленця житомирян. Крім того, популяризує В. Даниленко й Шевчукових героїв, які впізнавані й не потребують особливих коментарів. А гумор, пародія та іронія, до яких удається автор, колоритно розкривають літературний образ Валерія Шевчука й допомагають краще зрозуміти художній світ цього письменника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич І. Над передсмертним ложем імперії (сатира В. Даниленка в контексті ідеології вісімдесятиництва) // Слово і Час. – 2006. – № 10.
2. Білоус П. Між першою та останньою філіжанками кави // Літ. Україна. – 2006. – 23 листоп.
3. Габор В. В Україні ще живе дух великої сатири // Укр. слово. – 2009. – 8-14 квіт.
4. Гриценко О. Про деякі властивості клаптикових ковдр // Київ. – 1987. – № 5.
5. Даниленко В. Кохання в стилі бароко [роман]. – Львів, 2009.
6. Даниленко В. Місто Тіровиван [оповідання, повість]. – Львів, 2001.

7. Долженкова І. Притча про змізерніння людини / *Історико-філологічний збірник з регіональних проблем.* – 2005. – № 13.
8. Зборовська Н. Еротичний обман Володимира Даниленка // *Книжник review.* – 2006. – Ч. 8 (130).
9. Зборовська Н. У метафізичних п'ятьмах сучасної української літератури (за книжкою В.Даниленка “Сон із дзьоба стрижа” та романом Г.Іваненко “Час покаяння”) // *Дивослово.* – 2007. – Ч. 7 (604).
10. *Іронія:* Зб. ст. / Упоряд. О. Галета, Є. Гуревич, З. Рибчинська; Центр гуманіт. досліджень Львів. нац. ун. ім. І. Франка. – Львів; К., 2006. (“Соло триває... нові голоси”, № 3: Ростислав Семків “парадокси постмодерної іронії та стильова параноя сучасної української літератури”: Лекція-2004 на пошану Соломії Павличко”).
11. Лобановська Г. Касети, Кабмін і революція // *День.* – 2009. – 28 січ.
12. Лобановська Г. Містичний кросворд // *День.* – 2009. – 15 жовт.
13. Поліщук Я. Воскреслий хан у країні гяурів // *Літакцент.* – 2009. – 12 черв.
14. Терлецький В. “Я залишився, щоб розказати останню казку” [Про повість Володимира Даниленка “Усипальня для тарганів”] // *Вітчизна.* – 2000. – № 3-4.
15. Шевчук В. Вибр. твори: [роман-балада, оповідання] [Передм. М. Жулинського]. – К., 1989. – 526 с.
16. Шевчук В. Камінна луна [повість]. – К., 1987.
17. Шнайдер В. Письменник, що сказав жорстоку правду // *Кур'єр Кривбасу.* – 2005. – № 191.
18. Шнайдер В. Філософський анекдот Володимира Даниленка // *Літ. Україна.* – 2008. – 25 груд.

м. Чернівці

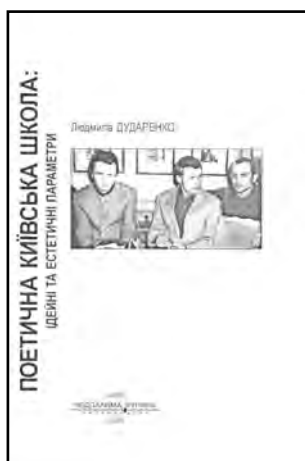
Наші презентації

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ГАЗЕТА. – 2009. – № 1 (9 ЖОВТНЯ)

Нова літературна газета (гол. ред. Михайло Сидоржевський, ред. колегія – І.Андрусяк, В.Герасим'юк, В. Даниленко, М.Лукив, В.Медвідь, Є.Пашковський, В.Портяк, С.Процюк, Г.Тарасюк, Т.Федюк та ін.) орієнтована на широке коло читачів, передусім письменників. Мета видання, за Дж. Фаулзом, – “Слова потрібні, щоб казати правду. Відбивати факти, а не фантазії”.

Репрезентовано вірші І.Андрусяка, Д.Кременя, інтерв'ю з Є.Пашковським “Без відречення нема відродження”, сатиричні радіоп'єси В.Даниленка, роздуми І.Бондаря-Терещенка “Кому потрібен форум видавців?..”.

Щасливої дороги!

Людмила Дударенко. Поетична Київська школа: ідейні та естетичні параметри. – К.: Неопалима купина, 2009. – 240 с.

“Без Київської школи неможливо сьогодні уявити собі літпроцесу другої пол. ХХ – поч. ХХІ ст.” – так починається передмова Ю. Коваліва.

Монографія складається з розділів “Київська школа як історико-літературна парадигма ХХ ст.” та “Поетичний дискурс представників Київської школи” (В.Голобородько, В.Кордун, М. Григорів, М.Воробйов). Авторка “ніби дотворила те, що було недоказане нами. . . бо ми самі так і збирались писати... щоб читач мав можливість активно брати участь у дотворенні...” – пише В.Кордун. Є фото з його та М.Григоріва родинних архівів.

В.Л.